

In de schaduw van succes: de sociaal-economische positie van mannen met en zonder levenspartner

Op basis van een grootschalig landelijk survey onderzoeken wij in dit artikel sociaal-economische verschillen tussen gehuwde en samenwonende mannen enerzijds en nooit gehuwde alleenstaande mannen anderzijds. Beschrijvende analyses laten zien dat bij gelijke leeftijd, alleenstaande mannen minder vaak participeren op de arbeidsmarkt en een lager beroepsprestige en uurloon hebben dan samenwonende mannen. Een veel geopperde verklaring voor deze verschillen kan men vinden in selectieprocessen op de huwelijks- en arbeidsmarkt. Hoewel werkgevers en vrouwen natuurlijk heel verschillende criteria gebruiken om geschikte 'mannen' te vinden, zijn er ook overeenkomsten. Zo zullen vrouwen soms economische kenmerken zoals opleiding en rijkdom gebruiken bij het zoeken naar een huwelijkspartner en zullen werkgevers soms niet-economische criteria zoals uiterlijk en gezondheid hanteren bij het zoeken naar en promoveren van werknemers. Om deze hypothese te onderzoeken vergelijken wij samenwonende en alleenstaande mannen met behulp van multivariate regressie-analyses waarin wordt gecontroleerd voor een reeks van relevante persoonlijke kenmerken. Hoewel deze achterliggende variabelen wel een deel van de achterstand van alleenstaande mannen kunnen verklaren, blijft er ook na controle een significant verschil bestaan. Dit resterende verschil wordt geïnterpreteerd vanuit de verschillende vormen van steun die een huwelijks- of samenwoonpartner haar man kan bieden.

Inleiding

Dat sociaal-economisch succes niet alleen afhangt van eigen prestaties en talenten, maar ook van mensen in onze directe omgeving is een algemeen aanvaard idee in de sociale wetenschappen. In hun klassieke sociologische studie naar statusverwerving lieten Blau en Duncan (1967) bijvoorbeeld zien dat kinderen van hoog opgeleide ouders en kinderen van vaders met hogere beroepen meer succes hadden op de arbeidsmarkt dan even hoog opgeleide kinderen uit lagere sociale milieus. In de reeks studies die volgde werd telkens weer aangetoond hoe belangrijk ouders – en met name vaders – kunnen zijn voor de positie die iemand op de maatschappelijke ladder bereikt.

Naast ouders, werd in later onderzoek ook gewezen op andere personen die een invloed hebben op het statusverwervingsproces. Zo lieten De Graaf en Flap (1988) zien dat mensen niet alleen vaak via informele contacten een baan vinden, maar ook dat de sociale status van de kennissenkring een positieve invloed heeft op waar iemand terecht komt op de arbeidsmarkt, ook bij een vergelijkbare opleiding (zie ook Lin, Vaughn & Ensel, 1981). Als vrienden en ouders een invloed hebben op iemands sociaal-economische positie, ligt het voor de hand dat ook de partner dat doet. Uiteindelijk is een partner sociaal kapitaal bij uitstek: het is iemand die normaal gesproken graag hulp wil bieden en dat, alleen al door het feit dat men met een partner samenleeft, ook goed kan

* Ingrid Beckers was ten tijde van het schrijven van dit paper student aan de Vakgroep Sociologie, Universiteit Utrecht en is momenteel werkzaam als projectmedewerker bij het Centraal Bureau voor de Statistiek, Heerlen. Matthijs Kalmijn is als universitair hoofddocent verbonden aan de Vakgroep Sociologie, Universiteit Utrecht.

doen. Vooral de gedachte dat vrouwen een invloed hebben op het succes dat hun man in zijn beroep bereikt, is in de samenleving een vaak geopperde wijsheid. Van verschillende presidentsvrouwen in de Verenigde Staten wordt bijvoorbeeld gedacht dat ze achter de schermen invloed hadden op de wijze waarop hun man het land regeerde. Ook dichterbij huis zijn voorbeelden te noemen. Zo heeft de bekende zanger Rob de Nijs zijn succes deels te danken aan zijn vrouw: zij schreef een flink aantal van de liedjes waar hij succes mee had. Wanneer we om ons heen kijken lijken vrouwen dus een wezenlijke bijdrage te kunnen leveren aan het sociaal-economisch succes van hun man. Hun invloed is echter vaak indirect en soms ook onopgemerkt; in deze zin werken zij in de schaduw van het succes.

In Nederland is er betrekkelijk weinig onderzoek gedaan naar de invloed van vrouwen op het sociaal-economisch succes van mannen. Belangrijke uitzonderingen hierop vormen de studies van De Graaf en Ultee (1991) en Bernasco (1994). In deze studies onderzocht men verschillen tussen gehuwde mannen onderling en ging men na in hoeverre iemands sociaal-economische status werd beïnvloed door de financiële en culturele hulpbronnen van de partner. In het algemeen laten deze studies duidelijke partner-effecten zien, zowel van mannen op vrouwen als andersom. Meer specifiek blijkt dat mensen een snellere en gunstigere loopbaan doormaken – afgemeten aan veranderingen in beroepsprestige – naarmate de partner een hoger opleidings- en beroepsniveau heeft, ook na controle voor relevante individuele kenmerken (Bernasco, 1994). Gelijksortige partner-effecten worden gevonden als gekeken wordt naar de kans op het hebben van een baan.

In deze studie proberen we de gehuwde vrouw op een andere manier voor het voetlicht te plaatsen. In plaats van gehuwde mannen onderling te vergelijken, vergelijken we mannen met en zonder levenspartner. Als vrouwen een bijdrage leveren aan het succes van hun man, zouden we verwachten dat alleenstaande mannen in sociaal-economisch opzicht minder succes hebben dan samenwonende of gehuwde mannen. In buitenlands onderzoek bestaan hiervoor wel aanwijzingen, maar in Nederland is de relatie tussen samenwonen en sociaal-economische status niet systematisch onder-

zocht. Op basis van grootschalige landelijke gegevens vergelijken we de sociaal-economische status van alleenstaande en samenwonende mannen, afgemeten aan het hebben van een baan, het uurloon en het beroepsprestige en proberen we eventuele verschillen tussen deze groepen te verklaren.

Het belang van dit onderzoek is gelegen in de invloed die demografische ontwikkelingen kunnen hebben op ontwikkelingen in de arbeidsmarkt. Sinds de jaren zeventig zijn de trouwcijfers afgenomen en wordt er steeds later getrouwd. Deze ontwikkelingen worden maar ten dele gecompenseerd door een toename van het ongehuwd samenwonen (Kalmijn, 1994). Voor het arbeidsaanbod heeft dit ook gevolgen: vooral onder intredende cohorten op de arbeidsmarkt wordt het aandeel van alleenstaanden immers steeds groter. Als er aanwijzingen zijn dat het hebben van een partner voordelen oplevert voor de productiviteit van een werknemer, zal het toenemende aantal alleenstaanden mogelijk negatieve gevolgen hebben voor de kwaliteit van het arbeidsaanbod. Of dat zo is valt nog te bezien, maar in potentie is wel duidelijk dat demografische trends hiermee gevolgen kunnen hebben voor sociaal-economische ontwikkelingen. Het verband tussen demografie en arbeidsmarkt is in het verleden ook al veelvuldig onderzocht, maar dan heeft men zich vooral gericht op de situatie van vrouwen. Onderzoek naar de vraag hoe demografische trends doorwerken in de arbeidsmarktpositie van mannen is daarbij achtergebleven.

Eerder onderzoek naar de sociaal-economische achterstand van alleenstaande mannen

Hoewel er veel bekend is over de determinanten van sociaal-economische status, zijn verschillen naar burgerlijke staat of leefvorm in Nederland niet goed gedocumenteerd. Het Centraal Bureau voor de Statistiek voert jaarlijks onderzoek uit onder bedrijven en instellingen naar de werkgelegenheid en lonen (CBS, 1994). De verkregen gegevens beschrijven onder meer het uurloon, leeftijd, ervaring, opleiding en sekse. Hoewel ook de burgerlijke staat wordt opgenomen, wordt in de rapportages slechts een onderverdeling gemaakt in 'ge-

huwden' en 'overigen'. Omdat de laatste categorie niet alleen nooit-gehuwden omvat, maar ook gescheidenen, verweduwd en ongehuwd samenwonenden, kan met deze rapportages weinig inzicht worden verkregen in de relatie tussen het hebben van een levenspartner en het uurloon.

In de gepubliceerde Personele Inkomensverdeling van het CBS zijn meer geschikte gegevens opgenomen over de burgerlijke staat van de bevolking (CBS, 1993). Uit deze rapportages blijkt dat onder mannen tussen de 25 en 35 jaar, gehuwde mannen f 57.900,- bruto per jaar verdienen, ooit-gehuwden f 50.000,- en nooit gehuwde mannen f 46.900,- per jaar. In deze leeftijdsgroep bedraagt de achterstand van nooit-gehuwde mannen op gehuwde mannen dus 19 procent. In oudere leeftijdsgroepen zijn de verschillen zelfs wat groter, variërend rond de 30 procent. Nadeel van deze gegevens is dat hier uitsluitend wordt gekeken naar het jaarincome en niet naar uurloonen. De geobserveerde achterstand van nooit-gehuwde mannen kan dus ook te wijten zijn aan verschillen in arbeidsaanbod en niet zozeer aan verschillen in sociaal-economisch succes, zoals geïndiceerd door het uurloon. Verder is in de inkomensgegevens van het CBS niets bekend over het ongehuwd samenwonen, zodat over het hebben van een partner op zichzelf geen uitspraak kan worden gedaan.

Buiten Nederland is de relatie tussen leefvorm en sociaal-economische status beter gedocumenteerd. Amerikaanse arbeidsmarktstudies laten bijvoorbeeld zien dat getrouwde mannen een hoger uurloon verdienen dan nooit-gehuwde mannen (Korenman & Neumark, 1991; Bellas, 1992; Blackburn & Korenman, 1994). Vergelijkbare conclusies worden getrokken in studies naar andere indicatoren van sociaal-economische status, zoals de arbeidsproductiviteit (Pfeffer en Ross, 1982; Korenman & Neumark, 1991; Bellas, 1992). In hoeverre er ook verschillen zijn in beroepsprestige – een andere indicator van sociaal-economische status – is niet onderzocht.

Een bekend probleem bij bovengenoemde analyses is dat gehuwde en ongehuwde mannen in een belangrijk aantal opzichten van elkaar verschillen: ongehuwden zijn jonger, na controle voor leeftijd gemiddeld lager opgeleid en in de Verenigde Staten ook oververtegenwoordigd in de zwarte bevolking. Om die re-

den hebben onderzoekers tevens verschillen berekend na controle voor dergelijke 'selectiefactoren'. Uit deze analyses blijkt dat er ook na controle een significante achterstand van alleenstaande mannen overblijft. Deze achterstand bedraagt in de Verenigde Staten tussen de 10 en 40 procent, afhankelijk van welke controlevariabelen worden opgenomen en welke subpopulaties worden onderzocht (Blackburn & Korenman, 1994).

De invloed van een levenspartner is in de Verenigde Staten ook vastgesteld via longitudinaal onderzoek. Een voordeel van deze werkwijze is dat men een voorafmeting heeft: men gaat na wat er met de sociaal-economische status gebeurt nadat mannen in het huwelijksbootje zijn gestapt of zijn gaan samenwonen. Met een dergelijk design heeft men minder last van eventuele 'negatieve' kenmerken die alleenstaande mannen van getrouwde mannen onderscheiden. Uit dergelijke studies blijkt dat het huwelijk nog steeds een voordeel oplevert voor wat betreft het uurloon en inkomen, maar de effecten zijn minder groot dan in cross-sectionele analyses (Korenman & Neumark, 1991; Cohen & Haberfeld, 1991). In het algemeen is de conclusie in Amerikaans onderzoek dat alleenstaande mannen een achterstand hebben op samenwonende mannen en dat deze achterstand slechts ten dele verklaard kan worden door selectiefactoren.

Theoretische overwegingen

Er zijn globaal gesproken twee redenen om te verwachten dat (gehuwd of ongehuwd) samenwonende mannen een hogere sociaal-economische status hebben dan alleenstaande mannen. Ten eerste kunnen mannen in hun loopbaan direct baat hebben van een vrouw; dit noemen we de *steun-hypothese*. Ten tweede kan het verschil tussen samenwonende en alleenstaande mannen te wijten zijn aan achterliggende factoren die zowel invloed hebben op de sociaal-economische status als op de kans om een partner te vinden; dit noemen we de *selectie-hypothese*.

De steun-hypothese stelt dat het hebben van een vrouwelijke partner een positieve invloed heeft op de sociaal-economische status van de man. Het samenwonen met een vrouw kan op verschillende manieren bijdragen aan

het succes van een man op de arbeidsmarkt. In veel Nederlandse gezinnen is – ook nu nog – de man de hoofdkostwinner. Veel vrouwen verrichten geen betaalde arbeid of werken in deeltijd en nemen het huishouden voor hun rekening. Hierdoor kunnen getrouwde mannen meer tijd en energie wijden aan hun werk, wat ten goede kan komen aan hun carrière (Nakoosteen & Zimmer, 1986; Bellas, 1992). Daarnaast zouden mannen die samenwonen met een partner kwalitatief beter werk kunnen leveren, omdat vrouwen aandacht hebben voor en luisteren naar de verhalen die een man over zijn werk vertelt (Bellas, 1992). Als een man problemen tegenkomt op zijn werk zal hij deze gemiddeld sneller en beter op kunnen lossen als hij een vrouw heeft die hem aan oplossingen kan helpen of bereid is aandachtig en begripvol naar zijn problemen te luisteren. Ten slotte staat een samenwonende man soms meer onder druk om goed te presteren op zijn werk dan een alleenstaande man, vooral wanneer er kinderen in het gezin zijn. Het hebben van vrouw en kinderen brengt financiële verantwoordelijkheden met zich mee en zeker in traditionele gezinnen zal dit een man in zijn rol als kostwinner kunnen stimuleren om harder te werken en een salarisverhoging na te streven (Bellas, 1992; Hill, 1979).

Onze tweede hypothese gaat over zogeheten selectie-effecten. Niet alle mannen trouwen en of mannen trouwen hangt onder meer af van hoe 'aantrekkelijk' ze zijn in de ogen van vrouwen. Niet alleen op de huwelijksmarkt, maar ook op de arbeidsmarkt vindt selectie plaats. In eerste instantie lijken deze twee selectieprocessen weinig met elkaar vandoen te hebben: vrouwen zullen bijvoorbeeld selecteren op uiterlijk of karakter, terwijl werkgevers selecteren op hoe goed iemand bij de functie past. Niettemin kunnen er ook overeenkomsten zijn in de factoren waarop vrouwen en werkgevers letten (Korenman & Neumark, 1991). Zowel werkgevers als vrouwen kunnen bijvoorbeeld een voorkeur hebben voor potentieel 'succesvolle' mannen. Als opleiding een goede voorspeller is van het succes dat een man in zijn beroep zal bereiken, zullen zowel vrouwen als werkgevers een voorkeur hebben voor een hoger opgeleide man. Gezondheid is een ander voorbeeld van zo'n selectie criterium. Mannen met een slechte gezondheid zullen door de bank genomen minder vaak als een ideale part-

ner worden gezien. Ook werkgevers zullen mensen met gezondheidsproblemen minder snel aannemen, bijvoorbeeld omdat ze verwachten dat een slechte gezondheid samen gaat met een lagere productiviteit en frequentere absentie.

Meer in het algemeen zullen sommige mannen eigenschappen bezitten die zowel positief gewaardeerd worden door vrouwen als door werkgevers. Zowel vrouwen als werkgevers zullen deze eigenschappen als selectiecriteria gebruiken bij het zoeken naar een geschikte partner of werknemer. Daardoor zullen succesvolle mannen vaker samenwonen met een partner dan minder succesvolle mannen en vice versa. Een eventueel verband tussen het samenwonen met een partner en sociaal-economisch succes is dan een schijnverband. Dit noemen we de selectie-hypothese. Hierbij kan worden aangetekend dat het effect van selectie sterker te zien zal zijn onder wat oudere mannen. Onder jongere ongetrouwde mannen zitten immers relatief veel mannen die later nog zullen trouwen, terwijl er onder oudere mannen relatief meer blijvend ongehuwde mannen te vinden zijn. Een eventuele selectie op 'negatieve' kenmerken zal in de laatste groep dan ook sterker zijn.

Gegevens en variabelen

We maken gebruik van een grootschalig landelijk representatief survey, het Aanvullend Voorzieningsgebruik Onderzoek 1991 (Sociaal en Cultureel Planbureau, 1992). Voor de uitgevoerde analyses hebben we mannen geselecteerd die tussen de achttien en vijfenzeftig jaar oud zijn en niet naar school gaan of studeren. De reden voor deze selectie is enerzijds, dat mannen die jonger zijn dan achttien bijna nooit een vaste partner hebben waarmee ze samenwonen. Anderzijds zijn mannen ouder dan vijfenzeftig over het algemeen gepensioneerd en behoren daarom niet meer tot de beroepsbevolking. Voor studenten en scholieren geldt ook dat ze niet tot de beroepsbevolking behoren. Het totaal aantal mannen in deze steekproef bedraagt 4,620.

De burgerlijke staat of leefvorm is in onze analyses ingedeeld in gehuwd of ongehuwd samenwonende mannen enerzijds, en nooit gehuwde (en niet samenwonende) mannen an-

derzijds. Gescheiden en verweduwde mannen laten we buiten beschouwing omdat deze mannen ooit getrouwd zijn geweest en dus mogelijk ook een tijd hebben kunnen profiteren van de voordelen van het samenwonen met een vaste partner. Dit zou het verschil in sociaal-economische status tussen samenwonende en alleenstaande mannen vertroebelen. De beslissing om gehuwd en ongehuwd samenwonende mannen als één groep te beschouwen is gebaseerd op het idee dat niet het huwelijkscontract, maar het samenwonen een verschil maakt. Deze veronderstelling is getoetst in een analyse die hier niet is weergegeven. Het verschil tussen ongehuwd samenwonende en gehuwde mannen blijkt telkens klein te zijn vergeleken met het verschil tussen samenwonende en alleenstaande mannen.

In de analyses worden de twee groepen vergeleken op basis van verschillende kenmerken die elk een indicatie geven van de sociaal-economische status: het hebben van werk, het prestige van het beroep dat mannen hebben en het uurloon dat mannen in hun beroep verdienen. Het beroepsprestige is bepaald aan de hand van de beroepenladder van Ultee en Sixma (Sixma & Ultee, 1983). Het uurloon is bepaald aan de hand van informatie over het jaar-, maand- of weekinkomen uit arbeid en het aantal uren dat men wekelijks werkt volgens het arbeidscontract. Nettolonen zijn hier

bij teruggerekend naar brutolonen (zie Kraaykamp & Kalmijn, 1997). Naast uurloon en prestige, beschouwen we het al of niet hebben van een baan als indicator van succes.

Door verschillende indicatoren naast elkaar te gebruiken kunnen we een breder beeld geven van sociaal-economische verschillen dan in eerder onderzoek mogelijk was. Wanneer samenwonende mannen in meerdere opzichten een voorsprong hebben geeft dit een sterkere bevestiging van de hypothesen. Bovendien krijgen we hiermee meer inzicht in de precieze omvang van de verschillen. Het verschil tussen samenwonende en alleenstaande mannen kan bijvoorbeeld groot zijn waar het het beroepsprestige betreft, terwijl een verschil in uurloon wellicht klein is.

In onze gegevens beschikken we over een beperkt aantal kenmerken die kunnen dienen als selectievariabelen. Het eerste selectie criterium waar in dit onderzoek naar wordt gekeken, is de hoogst behaalde opleiding. Mannen met een hogere opleiding zullen vaker een hogere sociaal-economische status hebben dan mannen met een lagere opleiding en zullen na controle voor leeftijd, ook vaker gehuwd of ongehuwd samenwonen (Oppenheimer, Kalmijn & Lin, 1997). Het tweede selectie criterium is de gezondheid van mannen. We maken een onderscheid tussen mannen met en zonder een langdurige aandoening of handicap. Voor men-

Tabel 1 Indicatoren van sociaal-economisch succes naar leeftijd voor gehuwd of ongehuwd samenwonende mannen en voor alleenstaande nooit gehuwde mannen

	<i>Gemiddelde alle mannen</i>	<i>Gemiddelde samenwonende mannen</i>	<i>Gemiddelde alleenstaande mannen</i>
<i>18 tot en met 34 jaar</i>			
proportie betaalde arbeid	0.76	0.89	0.60
beroepsprestige	43.51	45.61	39.82
uurloon	23.51	25.66	18.41
<i>35 tot en met 44 jaar</i>			
proportie betaalde arbeid	0.82	0.84	0.72
beroepsprestige	48.02	48.19	45.99
uurloon	31.78	32.19	26.63
<i>45 tot en met 64 jaar</i>			
proportie betaalde arbeid	0.58	0.59	0.59
beroepsprestige	47.70	47.96	42.46
uurloon	35.06	35.30	30.35

sen met een langdurige aandoening of een handicap is het over het algemeen moeilijk om een baan te vinden en als ze een baan hebben, zullen ze vaak gehinderd worden door hun handicap. Gehandicapte mannen zullen mogelijk ook moeite hebben met het vinden van een partner. Ten slotte verwachten we dat ook iemands sociale kapitaal een selectie criterium zal zijn. Als maat voor sociaal kapitaal gebruiken we het aantal verenigingen waarvan iemand lid is. Mensen die lid zijn van een vereniging zullen meer verschillende mensen ontmoeten en een groter netwerk hebben, hetgeen de kans om een geschikte partner tegen het lijf te lopen vergroot. Omdat actieve leden over een groter sociaal kapitaal beschikken dan niet actieve leden, kijken we ook of mannen die lid zijn van vakbonden en politieke partijen, de vergaderingen van deze partijen regelmatig bezoeken.

Analyses en bevindingen

Als eerste stap in onze analyse beschrijven we de drie verschillende indicatoren voor sociaal-economische status en splitsen deze, voor verschillende leeftijdscategorieën, uit naar burgerlijke staat (Tabel 1). Uit Tabel 1 blijkt dat samenwonende mannen in alle drie de leeftijdscategorieën, en wat betreft alle drie de indicatoren, een gunstigere sociaal-economische status hebben dan alleenstaande mannen. Samenwonende mannen hebben vaker een baan dan alleenstaande mannen, hebben gemiddeld een hoger beroepsprestige en een hoger uurloon.

Om onze hypothesen te toetsen, maken we gebruik van multivariate regressie-analyse. In Tabel 2 tot en met 4 wordt telkens een andere afhankelijke variabele gepresenteerd. In het geval van onze eerste indicator - het al of niet werken - is logistische regressie gebruikt. In elke tabel worden verschillende modellen ge-

Tabel 2 Logistische regressievergelijking van het al dan niet betaalde arbeid verrichten op algemene variabelen en selectie variabelen en standaard fouten (tussen haakjes)

	<i>werkend versus niet werkend</i>		C	D
	A	B		
constante	-4.904 (.379)**	-5.252 (.392)**	-4.538 (.402)**	-4.531 (.403)**
samenwonend versus alleenstaand	0.738 (.113)**	0.741 (.115)**	0.713 (.117)**	0.710 (.117)**
leeftijd	0.347 (.022)**	0.342 (.022)**	0.359 (.023)**	0.356 (.023)**
leeftijd kwadraat	-0.005 (.000)**	-0.005 (.000)**	-0.005 (.000)**	-0.005 (.000)**
opleiding		0.092 (.020)**	0.055 (.021)*	0.044 (.021)*
handicap/langdurige aandoening			-0.809 (.075)**	-0.807 (.075)**
lid van verenigingen				0.084 (.036)*
bezoeken van vergaderingen				-0.046 (.109)
Chi-kwadraat	759.6	754.5	871.4	877.1
aantal personen	4192			

* = $p < 0.05$; ** = $p < 0.01$

Tabel 3 Regressievergelijking van het beroepsprestige op algemene variabelen en selectievariabelen: ongestandaardiseerde regressiecoëfficiënten en T-waarden (tussen haakjes)

	<i>beroepsprestige</i>			
	A	B	C	D
constante	14.53 (3.15)**	-2.66 (-0.67)	-2.20 (-0.54)	-1.71 (-0.42)
samenwonend versus alleenstaand	2.31 (2.03)*	1.99 (2.04)*	1.98 (2.03)*	2.03 (2.08)*
leeftijd	1.40 (5.32)**	0.93 (4.11)**	0.93 (4.12)**	0.88 (3.88)**
leeftijd kwadraat	-0.01 (-.54)**	-0.01 (-2.83)**	-0.01 (-2.83)**	-0.01 (-2.63)**
opleiding		5.20 (32.14)**	5.19 (31.82)**	5.13 (30.95)**
handicap/langdurige aandoening			-0.41 (-0.48)	-0.38 (-0.45)
lid van verenigingen				0.53 (1.89)
bezoeken van vergaderingen				-0.27 (-0.32)
R^2	.035	.293	.293	.293
aantal personen	2826			

* = $p < 0.05$; ** = $p < 0.01$

schat. In het eerste model wordt een dichotome variabele opgenomen die het verschil aangeeft tussen samenwonende en alleenstaande mannen. In dat model wordt ook de leeftijd van mannen opgenomen omdat leeftijd zowel met sociaal-economische status samenhangt als met burgerlijke staat. We nemen ook de leeftijd in het kwadraat op om rekening te houden met een daling van sociaal-economische status later in de levensloop. In de overige drie modellen wordt steeds een nieuwe selectievariabele toegevoegd aan de analyse. Zo kunnen we zien in hoeverre de selectievariabelen het sociaal-economische verschil tussen samenwonende en alleenstaande mannen kunnen verklaren. Het resterende effect van burgerlijke staat geeft aan in hoeverre alleenstaande mannen een achterstand hebben bij vergelijkbare achterliggende eigenschappen.

De selectie-hypothese wordt ook op een tweede manier getoetst. We gaan na hoe het effect van samenwonen op de sociaal-econo-

mische status verschilt tussen leeftijdsgroepen. In jongere leeftijdscategorieën zijn er meer alleenstaande mannen dan in oudere leeftijdscategorieën, maar daarvan zal een groot deel later gaan samenwonen of trouwen. In de oudste categorieën alleenstaanden, daarentegen, zullen er veel mannen zijn die nooit trouwen. Gegeven onze hypothese dat mannen die nooit trouwen minder gunstige arbeidsmarktkenmerken bezitten, zal het sociaal-economisch verschil tussen alleenstaande en samenwonende mannen groter zijn onder oudere mannen dan onder jongere mannen. In deze groep bevinden zich als het ware de uitzonderingen die nooit geselecteerd zullen worden door een partner en ook minder gunstige arbeidsmarktposities in zullen nemen. De uitkomsten van deze analyses staan in Tabel 5.

Tabel 4 Regressievergelijking van het uurloon op algemene variabelen en selectievariabelen: ongestandaardiseerde regressiecoëfficiënten en T-waarden (tussen haakjes)

	uurloon				
	A	B	C	D	E
constante	-18.62 (-4.34)**	-25.91 (-6.69)**	-24.29 (-6.12)**	-23.61 (-5.95)**	-24.13 (-6.25)**
samenwonend versus alleenstaand	3.34 (3.52)**	2.98 (3.49)**	2.98 (3.50)**	3.07 (3.61)**	2.86 (3.44)**
leeftijd	1.94 (8.09)**	1.49 (6.88)**	1.49 (6.89)**	1.42 (6.52)**	1.30 (6.15)**
leeftijdkwadraat	-0.02 (-6.13)**	-0.01 (-4.50)**	-0.01 (-4.49)**	-0.01 (-4.17)**	-0.01 (-3.98)**
beroepsprestige					0.17 (10.43)**
opleiding		3.06 (21.33)**	3.03 (21.02)**	2.95 (20.24)**	2.08 (12.62)**
handicap/langdurige aandoening			-1.47 (-1.87)	-1.42 (-1.81)	-1.33 (-1.73)
lid van verenigingen				0.81 (3.35)**	0.71 (3.01)**
bezoeken van vergaderingen				-1.11 (-1.51)	-0.94 (-1.31)
R ²	.165	.323	.324	.327	.363
aantal personen	1945				

* = $p < 0.05$; ** = $p < 0.01$

Uitkomsten uit de regressie-analyses

In deze paragraaf bespreken we de resultaten van de verschillende analyses aan de hand van de tabellen waarin telkens een andere afhankelijke variabele wordt opgenomen. In Tabel 2 is dat ten eerste het gegeven of een man al dan niet werkt. We verwachten dat een samenwonende man vaker werk zal hebben dan een alleenstaande man en dat dit verschil kleiner zal worden wanneer we controleren voor de invloed van selectievariabelen.

In de eerste kolom van Tabel 2 zien we dat samenwonende mannen inderdaad vaker werken dan alleenstaande mannen. De coëfficiënt bedraagt .74, hetgeen wil zeggen dat samenwonende mannen na controle voor leeftijd een ongeveer twee keer zo grote kansverhouding of 'odds' hebben om te werken ($e^{.74}$). (In een lo-

gistische regressie kan het effect van een dummy-variabele worden uitgedrukt via de formule e^b , waarbij b de regressiecoëfficiënt is.) Zoals verwacht heeft leeftijd een positief effect. Hoe ouder een man is, des te groter is de kans dat hij een betaalde baan heeft. Als we in de volgende kolommen selectievariabelen toevoegen aan de analyses, zien we dat er weinig verandert. Mannen die samenwonen blijken ook bij gelijke achtergrondkenmerken vaker werk te hebben dan alleenstaande mannen. De selectievariabelen veranderen hier dus weinig aan.

In Tabel 3 beperken we ons tot de werkzame bevolking en kijken we naar het beroepsprestige. Samenwonende mannen hebben gemiddeld een hoger beroepsprestige dan alleenstaande mannen. Het verschil in prestige na controle voor leeftijd bedraagt ruim twee punten. Om na te gaan of dit verschil groot of klein

is kunnen we het vergelijken met de standaarddeviatie van het beroepsprestige. Het verschil bedraagt dan ongeveer 12 procent van de standaarddeviatie in prestige, niet zeer groot dus. Als selectievariabelen worden toegevoegd aan de analyses blijkt alleen de hoogst behaalde opleiding van mannen invloed uit te oefenen op het bereikte beroepsprestige. Hoe hoger de hoogst behaalde opleiding van mannen, des te hoger het beroepsprestige. Door toevoeging van de selectievariabelen wordt het verschil in beroepsprestige tussen samenwonende en alleenstaande mannen zoals verwacht kleiner, van 2.31 in Model A naar 2.03 in Model D. Een deel van het verschil in beroepsprestige, namelijk 12 procent, kan dus worden verklaard door de selectievariabelen.

In Tabel 4 kijken we naar het uurloon en het uurloon, gecontroleerd voor beroepsprestige. De eerste analyse beantwoordt de vraag of alleenstaande mannen een lager uurloon hebben, de tweede analyse gaat na of zij ook in beroepen van gelijk prestige, minder verdienen dan samenwonende mannen. Samenwonende mannen verdienen gemiddeld f 3,34 meer per uur dan alleenstaande mannen (na controle voor leeftijd). Dit verschil is 22 procent van de standaarddeviatie. De achterstand in uurloon is dus groter dan de achterstand in prestige.

Het verschil in uurloon wordt kleiner wanneer we controleren voor selectievariabelen. Naast opleiding heeft ook het lidmaatschap van verenigingen een significante en positieve invloed op het uurloon van een man. De andere selectievariabelen blijken geen significante invloed te hebben. Als we Model A en Model D vergelijken blijkt dat de selectievariabelen samen 8 procent van het verschil in uurloon tussen samenwonende en alleenstaande mannen kunnen verklaren.

Omdat iemands beroepsprestige een sterke invloed heeft op het verdiende uurloon, controleren we in de Tabel 4 tevens voor beroepsprestige. De laatste kolom van Tabel 4 laat zien dat na controle voor het beroepsprestige het verschil in uurloon kleiner wordt. Het verschil blijft echter wel bestaan: in deze vergelijking verdienen samenwonende mannen f 2,86 meer dan alleenstaande mannen. Met andere woorden, ook in banen van overeenkomstig prestige, verdienen alleenstaande mannen dus duidelijk minder dan samenwonende mannen. Beroepsprestige verklaart, samen met de selec-

tievariabelen 14 procent van het verschil in uurloon tussen samenwonende en alleenstaande mannen.

Omdat een deel van de inkomensachterstand verklaard wordt door een achterstand in beroepsprestige zijn we tot slot nagegaan of er sprake is van een concentratie van alleenstaande mannen in specifieke beroepsgroepen. Om deze vraag te beantwoorden hebben we het percentage alleenstaande mannen in de werkzame bevolking van dertig jaar en ouder (8 procent) vergeleken met percentages alleenstaande mannen in alle voorkomende tweecijferige beroepstitels. Uit deze cijfers – niet gerapporteerd – blijkt er in enkele beroepen wel sprake te zijn van over- of ondervertegenwoordiging. Zo zijn alleenstaande mannen sterk oververtegenwoordigd in de minder goed betaalde culturele sector – kunstenaars (29 procent) en auteurs (27 procent) – en in de wat lagere dienstverlenende functies - winkelbedienden (21 procent) en koks/kelners (22 procent). Verder zijn ze enigszins ondervertegenwoordigd in leidinggevende beroepen - hogere leidinggevendenden (4 procent) en directeuren in de detailhandel (0 procent). Hoewel er dus wel voorbeelden bestaan van onder- en oververtegenwoordiging, zijn dat er maar weinig. Om die reden lijkt beroepssegregatie van alleenstaanden en samenwonenden niet directe een plausible verklaring voor de sociaal-economische achterstand van alleenstaande mannen.

Een verklaring met selectievariabelen voor verschillende leeftijden.

In Tabel 5 presenteren we de gegevens van een tweede reeks analyses die nadere informatie geven over de selectie-hypothese. Op basis van een regressie-analyse kijken we naar het verschil in sociaal-economische status tussen samenwonende en alleenstaande mannen in verschillende leeftijdscategorieën. We onderscheiden mannen van 18-34 jaar, daarvan is pas 54 procent gehuwd of ongehuwd samenwonend en mannen van 35-64 jaar, daarvan is 93 procent getrouwd. We verwachten dat hoe ouder mannen zijn, hoe sterker het selectieproces op de huwelijksmarkt is doorgevoerd en hoe groter de sociaal-economische achterstand van alleenstaande mannen zal zijn. In de tabel zijn de analyses van twee leeftijdscategorieën weer-

Tabel 5 Het verschil tussen samenwonende en alleenstaande mannen in sociaal-economische status voor twee leeftijdscategorieën: regressiecoëfficiënten gecontroleerd voor alle overige selectievariabelen

	18 t/m 34 jaar	35 t/m 64 jaar
aantal uren werken per week	0.735**	0.322
beroepsprestige	1.990	2.515
uurloon	2.721**	5.571**
uurloon, gecontroleerd voor beroepsprestige	2.531**	5.232**

* = $p < 0.05$; ** = $p < 0.01$

gegeven in drie kolommen. We zien voor elke afhankelijke variabele de omvang van het verschil tussen samenwonende en alleenstaande mannen, zoals aangeduid door de regressiecoëfficiënt. Dit verschil is gecontroleerd voor leeftijd en alle overige selectievariabelen (zoals in de voorgaande tabellen).

Wat het hebben van een baan betreft gaat onze verwachting niet op. Hoe ouder mannen worden, des te kleiner het verschil tussen samenwonenden en alleenstaanden wordt. Bij het beroepsprestige zien we dat de verwachting wel op gaat. Het verschil in prestige tussen samenwonende en alleenstaande mannen is kleiner in de jongere groep dan in de oudere groep. Nog sterker is dit het geval voor verschillen in uurloon en voor verschillen in uurloon gecorrigeerd voor het effect van beroepsprestige. In de jongere groep hebben alleenstaande mannen een achterstand van f 2,72; in de oudere groep is de achterstand twee keer zo groot, f 5,57. Omdat oudere mannen sowieso meer verdienen, rest nog de vraag of de achterstand van alleenstaanden ook in relatieve zin groter is onder oudere mannen. Dit blijkt wel het geval te zijn: als we de achterstand relateren aan het gemiddelde uurloon van jonge en oude mannen, bedraagt zij 12 procent in de jongere groep en 17 procent in de oudere groep.

In het algemeen zijn deze uitkomsten redelijk in overeenstemming met de selectie-hypothese. Bij de jonge mannen zorgen degene die succesvol zijn op de arbeidsmarkt maar nog niet samenwonen ervoor dat de positie van alleenstaande mannen als geheel nog relatief gunstig is. Hoe ouder de groep wordt, des te

groter het aandeel van permanent alleenstaanden en des te scherper de achterstand op samenwonende mannen naar voren komt. Een uitzondering op dit patroon is het hebben van werk. Daar is de achterstand van alleenstaanden juist wat kleiner onder oudere mannen.

Conclusie

Na de in het onderzoek uitgevoerde analyses te hebben gezien kunnen we een aantal conclusies trekken. Ten eerste hebben we voor het eerst in Nederland laten zien dat alleenstaande mannen het in sociaal-economisch opzicht minder goed doen dan samenwonende mannen. Mannen die samenwonen hebben gemiddeld een hogere sociaal-economische status dan alleenstaande mannen, ook na controle voor leeftijd. Dit geldt voor verschillende indicatoren van sociaal-economische status maar sterker voor uurloon en het hebben van werk dan voor beroepsprestige. Bovendien zijn het over het algemeen geen kleine verschillen.

Bij het zoeken naar verklaringen voor het verschil in sociaal-economische status hebben we gekeken naar de invloed van selectievariabelen op de huwelijks- en arbeidsmarkt. Bepaalde eigenschappen die mannen bezitten worden zowel positief gewaardeerd door vrouwen als door werkgevers. Door voor deze eigenschappen te controleren in een analyse neemt het oorspronkelijke verschil tussen samenwonende en alleenstaande mannen af. Een klein deel van het verschil is te wijten aan het feit dat vrouwen en werkgevers mannen met gelijksoortige eigenschappen selecteren en niet aan het hebben van een vrouw.

Van de selectievariabelen die gebruikt zijn in de analyses heeft met name de hoogst behaalde opleiding van mannen een sterke invloed op hun sociaal-economische status. Dit geldt vooral bij de verklaring van het beroepsprestige. Maar ook het uurloon en het uurloon, gecontroleerd voor beroepsprestige worden sterk bepaald door opleiding. Mannen met een hoge opleiding hebben duidelijk een hogere sociaal-economische status dan mannen met een lage opleiding. Als selectievariabele heeft de hoogst behaalde opleiding van mannen ook een invloed. Mannen met een hogere opleiding hebben, wanneer we controleren voor

leeftijd, een grotere kans om samen te wonen dan mannen met een lagere opleiding. En mede daardoor hebben ze een hogere sociaal-economische status.

Onze belangrijkste conclusie is echter dat er na controle voor selectievariabelen een significant en niet te verwaarlozen achterstand overblijft van alleenstaande mannen op samenwonende mannen. We menen dat dit verschil deels is toe te schrijven aan de verschillende vormen van steun die een vrouw haar man kan bieden. Zo zal de nog steeds veel voorkomende traditionele rolverdeling binnen relaties in het voordeel van de man werken. Veel vrouwen nemen de zorg voor het huishouden en de eventuele kinderen voor hun rekening. Dat maakt zo'n vrouw voor haar inkomen volledig afhankelijk van het inkomen van haar man. Zij zal daardoor vaak bereid zijn hem te steunen in zijn carrière. Haar 'succes' hangt immers af van zijn 'succes'. Vrouwen met een meer traditionele instelling zullen hierbij overigens een grotere steun zijn voor hun man dan meer modern denkende vrouwen.

Zal de achterstand van alleenstaande mannen in de toekomst blijven bestaan? Enerzijds zou men een afname kunnen verwachten. Onze interpretatie richt zich immers op een redelijk traditionele verdeling van taken en rollen binnen het huwelijk en deze taakverdeling is langzaam aan het verdwijnen. Anderzijds zijn er ook meer 'moderne' vormen van steun denkbaar. Zo zou men kunnen stellen dat juist vrouwen die werken de carrière van hun man stimuleren (Bernasco, 1994). Als vrouwen zelf een carrière hebben, kunnen zij zich beter inleven in de carrière van hun man. Daarnaast beschikken ze over kennis en vaardigheden waarmee ze hun man kunnen helpen. En wellicht kan een man voordeel doen met het netwerk dat zijn vrouw via haar carrière heeft opgebouwd. Vrouwen die werken en vooral vrouwen in hoog gewaardeerde beroepen, zijn dan beter in staat om inhoudelijke steun te verlenen ten behoeve van de carrière van hun man.

Een kanttekening bij ons onderzoek is dat we niet alle relevante selectiefactoren in kaart hebben gebracht. Factoren als ambitie, communicatieve vaardigheden, uiterlijk en andere, meer psychologische eigenschappen zouden natuurlijk ook een invloed kunnen hebben op selectie door werkgevers en vrouwen. Dergelijke informatie is in de door ons gebruikte ge-

vens niet aanwezig en toekomstig onderzoek zal moeten uitwijzen of selectie wellicht een grotere rol speelt. Hierbij is idealiter longitudinaal onderzoek nodig waarin men de sociaal-economische status van samenwonende mannen vergelijkt met hun sociaal-economische status voor het samenwonen. Niettemin lijken de door ons gevonden verschillen vooralsnog te groot om hen geheel aan selectie toe te kunnen schrijven.

Tot slot zijn er nog alternatieve verklaringen mogelijk. Zo zou men de sociaal-economische achterstand van alleenstaanden kunnen toeschrijven aan negatieve discriminatie door werkgevers. Er zijn verschillende redenen waarom werkgevers een voorkeur zouden kunnen hebben voor mannen die samenwonen of getrouwd zijn. Omdat getrouwde mannen over het algemeen minder mobiel zijn, is het risico dat ze van baan wisselen en eventuele investeringen door de werkgever verloren gaan, kleiner. Ook kunnen normatieve opvattingen van werkgevers een rol spelen. Hoewel de norm dat men uiteindelijk moet trouwen of samenwonen tegenwoordig minder sterk is dan vroeger, kan het nog steeds zo zijn dat mensen negatieve kenmerken toeschrijven aan mannen die nooit zijn getrouwd. Een man die nooit door een vrouw is gekozen of een man die zich niet aan een vrouw kan binden, daar zal wel wat mis mee zijn, zo wordt misschien wel eens gedacht. In aanvullend onderzoek, bijvoorbeeld via vignetstudies onder werkgevers, zal moeten blijken in hoeverre dergelijke voorkeuren van werkgevers een rol spelen bij de door ons gevonden sociaal-economische achterstand van alleenstaande mannen.

Literatuur

- Bellas, M.L. (1992), The Effects of Marital Status and Wives' Employment on the Salaries of Faculty Men, in: *Gender & Society*, 6, p. 609-622.
- Bernasco, W. (1994), *Coupled Careers. The Effects of Spouse's Resources on Success at Work*, Amsterdam: Thesis Publishers.
- Blackburn, M. & S. Korenman (1994), The Declining Marital Status Earning Differential, in: *Journal of Population Economics*, 7, p. 247-70.
- Blau, P.M. & O.D. Duncan (1967), *The American Occupational Structure*, New-York: Wiley.
- Centraal Bureau voor de Statistiek (1993), *Personeel Inkomensverdeling 1990*, Voorburg/Heerlen: CBS.

- Centraal Bureau voor de Statistiek (1994), Jaarlijks Onderzoek naar Werkgelegenheid en Lonen 1992, in: *Supplement Sociaal-Economische Maandstatistiek*, 3-96.
- Cohen, Y. & Y. Haberfeld (1991), Why do Married Men Earn More than Unmarried Men? in: *Social Science Research*, 20, p. 29-44.
- Graaf, N.D. de & H.D. Flap (1988), 'With a Little Help From My Friends': Social Resources as an Explanation of Occupational Status and Income in West Germany, The Netherlands, and the United States, in: *Social Forces*, 67, p. 452-472.
- Graaf, P.M. de & W. Ultee (1991), Labour Market Transitions of Husbands and Wives in the Netherlands Between 1980 and 1986; A Contribution to the Debate on the New Underclass, in: *The Netherlands' Journal of Social Sciences*, 27, p. 41-59.
- Hill, M. (1979), The Wage Effects of Marital Status and Children, in: *Journal of Human Resources*, 14, p. 579-599.
- Korenman, S. & D. Neumark (1991), Does Marriage Really Make Man More Productive? in: *The Journal of Human Resources*, 26, p. 282-307.
- Kalmijn, M. (1994), Gehuwd of ongehuwd: ontwikkelingen en verklaringen van samenwonen sinds de Tweede Wereldoorlog. in: *Sociale Wetenschap- pen*, 37, p. 34-64.
- Kraaykamp, G. & M. Kalmijn (1997), Beloningsverschillen tussen mannelijke en vrouwelijke managers, in: *Tijdschrift voor Arbeidsvraagstukken*, 13, p. 216-229.
- Lin, N., J.C. Vaughn & W.M. Ensel (1981), Social Resources and Occupational Status Attainment, in: *Social Forces*, 59, p. 1163-1181.
- Nakosteen, R. & M. Zimmer (1987), Marital Status and Earnings of Young Men, in: *Journal of Human Resources*, 22, p. 248-268.
- Oppenheimer, V.K., M. Kalmijn & N. Lim (1997), Men's Career Development and Marriage Timing During a Period of Rising Inequality, in: *Demography*, 34, p. 311-330.
- Pfeffer, J. & J. Ross (1982), The Effects of Marriage and a Working Wife on Occupational and Wage Attainment, in: *Administrative Science Quarterly*, 27, p. 66-80.
- Sixma, H. & W. Ultee (1983), Een Beroepsprestigeschaal voor Nederland in de Jaren Tachtig, in: *Mens en Maatschappij*, 58, p. 360-382.
- Sociaal en Cultureel Planbureau (1992), *Aanvullend Voorzieningengebruik Onderzoek 1991* [database-stand], Rijswijk: SCP.